

*I. I. Кривола,
к. ю. н., докторант, Національна академія
державного управління при Президенті України, Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-2667-9245*

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.15.113

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

*I. Krylova,
Candidate of Law, Doctoral student of National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-2667-9245*

INCREASING THE EFFICIENCY OF MANAGEMENT OF ASSETS OF ENTERPRISES
OF WATER SUPPLY AND WASTEWATER AS A FACTOR OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISES

У статті аналізується питання управління активами підприємств водопостачання та водовідведення. Автор статті доводить, що управління активами безпосередньо впливає на рівень якості та вартості послуг з водопостачання та водовідведення, а тому має належним чином регулюватись державою. Автор розглядає питання активів підприємств, їх структуру та значення, аналізує дослідження експертів щодо ефективності діяльності комунальних підприємств у частині використання активів підприємств для доходів. Управління активами підприємства водопостачання та водовідведення є системою принципів і методів розробки й реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням активів, їх ефективним використанням в операційній діяльності підприємства й організацією їх обороту. Держава має регулювати якість, вартість послуг з водопостачання та водовідведення та технічний стан підприємств водопостачання та водовідведення. Для цього на державному рівні мають бути прийняті стандарти якості управління та ефективності діяльності підприємств водопостачання та водовідведення, а регулятор має моніторити діяльність підприємств на відповідність цим прийнятним стандартам, а також контролювати достатній обсяг коштів на оновлення основних фондів підприємств у рамках тарифу.

This article analyzes the assets management of water supply and wastewater companies. The author of the article argues that asset management directly affects the level and quality of water and wastewater services, and therefore should be properly regulated by the state. The author examines the issues of enterprise assets, their structure and value, analyzes expert studies on the efficiency of utility companies in the use of enterprise assets for income. Asset management of water supply and wastewater is a system of principles and methods of development and implementation of management decisions related to the formation of assets, their effective use in the operational activities of the enterprise and the organization of their turnover. The state should regulate the quality, cost of water supply and wastewater services and the technical condition of the water supply and wastewater companies. The author points out that today there are no mandatory standards for asset management, quality management, water supply and wastewater in Ukraine. ISO international standards for such matters are not binding and may be voluntarily used by enterprises. But this

approach is inefficient and does not produce the right result. The author believes that the standards of quality of management and efficiency of water supply and wastewater companies should be adopted at the state level and become mandatory for water supply and wastewater companies, and the regulator should monitor the activity of enterprises to meet these acceptable standards, as well as control sufficient funds for the renewal of fixed assets enterprises within the tariff. The use of assets management tools allows water supply and wastewater companies to know: the status of the assets and the risks associated with them; what assets are prioritized for renewal in the short and medium term; a realistic level of financing that is required to continuously upgrade assets. The author proposes to take the standard ISO 55001 for any organization (company) that has assets and is interested in realizing the value of these assets, that is, in managing them (at all stages of their life cycle — from design, acquisition, construction and commissioning prior to use, maintenance, modernization and / or disposal).

Ключові слова: активи, управління активами, підприємства водопостачання та водовідведення, державне регулювання, стандарти управління активами.

Key words: assets, asset management, water supply and wastewater companies, government regulation, asset management standards.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Нестабільність та деформованість державних інституцій безпосередньо впливають на стан економічної середі країни. В свою чергу, нестабільність зовнішньої середі впливає на діяльність всіх суб'єктів ринкової інфраструктури, особливо на діяльність підприємств водопостачання та водовідведення, як суб'єктів природної монополії, що регулюються державою. Вплив цих зовнішніх факторів на стан та розвиток сфери водопостачання та водовідведення настільки великий, що яким би ефективним не було управління та регулювання підприємствами водопостачання і водовідведення, та якими б ефективними та перевіреними розвинутими західними країнами не були моделі та інструментарії управління та регулювання, результат не буде відповідати очікуванням. За таких умов, для виживання підприємства зобов'язані забезпечувати ефективне використання активів, підтримувати на достатньому рівні свою платоспроможність і ліквідність балансу, забезпечувати життєвонеобхідними послугами споживачів, належної якості, кількості та доступній вартості. Держава, в свою чергу, яка визначає механізми регулювання діяльності підприємств водопостачання та водовідведення як суб'єктів природних монополій має забезпечувати баланс інтересів споживачів та підприємств водопостачання та водовідведення. У зв'язку з цим пошук ефективної моделі управління активами підприємств водопостачання та водовідведення, як важливий елемент антикризового управління підприємствами та державного регулювання сфери водопостачання та водовідведення, є актуальним питанням, що потребує дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми ефективності управління комунальними підприємствами, в тому числі управління активами у

сфері житлово-комунального господарства, водопостачання та водовідведення досліджували Агаджанов В.К. [4], Кучеренко В.Р., Дзезик С.С. [15], Багацька К. [5], Григораш О.В., Плакида С.І. [7], Забаштанська Т.В. [8], Лаврененко В.В. [11], Олександренко І.В. [12], Філіпова О.С. [17], Батракова Т.І. [6] та ін. Проте актуальність проблеми управління активами у сфері водопостачання та водовідведення зумовлює необхідність подальших досліджень у цій сфері.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною метою є аналіз питання управління активами у сфері водопостачання та водовідведення як частини державного регулювання сфери.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У загальному розумінні активи підприємства — це ресурси, контрольовані підприємством, використання яких зумовлює збільшення економічних вигід у майбутньому. До їх складу входять усі матеріальні цінності, нематеріальні активи та кошти, що належать підприємству на певну дату, а також їх розміщення та використання. Оборотні активи — грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу, чи протягом 12 місяців з дати балансу. У балансі активи підприємства розміщені у трьох розділах: 1) необоротні активи; 2) оборотні активи; 3) витрати майбутніх періодів. До необоротних активів належать: нематеріальні активи, незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції; довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи й інші необоротні активи. Головні завдання управління оборотними активами полягають у: 1) забезпеченні безперервності процесу виробництва; 2) пришвидшенні обіговості оборотних активів; поліпшенні

рентабельності оборотних активів; мінімізації ризиків і витрат, пов'язаних із формуванням та використанням оборотних активів [13; 14].

У процесі управління оборотними активами в межах операційного циклу розрізняють виробничий і фінансовий цикли. Тривалість виробничого циклу включає: період обертання середнього запасу сировини, матеріалів, напівфабрикатів; період обертання середнього обсягу незавершеного виробництва; період обертання середнього запасу готової продукції. Фінансовий цикл підприємства — період обертання грошових коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за сировину, матеріали і закінчуючи інкасацією дебіторської заборгованості за відвантажену готову продукцію. Формування оптимальних виробничих матеріальних запасів є однією з головних складових комерційної діяльності підприємства. Заниження величини оборотних активів призводить до нестійкого фінансового положення підприємства, перебоїв у виробничому процесі, і як наслідок до зменшення обсягу виробництва і прибутку. В свою чергу, завищення розділу оборотних активів знижує можливості підприємства здійснювати капітальні вкладення щодо розширення виробництва [13; 14].

Виробнича діяльність підприємств водопостачання та водовідведення потребує наявності засобів праці, натурально-речовим складом яких є система водозабору, очисних споруджень, водоводи, насосні станції, будинки, транспортні засоби, устаткування і т.п. До головних засобів відносять також господарський інвентар, обчислювальну техніку, засоби автоматики і зв'язку вартістю більше 1000 грн і термін служби яких перевищує один рік. Істотним критерієм основних фондів є їх багаторазова участь у виробничому процесі. Частинами переносючи свою вартість на вироблену продукцію або послуги, вартісна величина їх зменшується на суму амортизації, а натуральна форма при цьому не змінюється. Основні засоби підприємств водопостачання та водовідведення дуже різноманітні за складом і групуються в залежності від мети за різними ознаками. Для інвентарного угруповання основні засоби поділяються на: будівлі; споруди; передавальні пристрої; машини та устаткування; транспортні основні фонди; інструмент; виробничий інвентар і приладдя; господарський інвентар; робоча й продуктивна худоба; багаторічні насадження; капітальні витрати на поліпшення земель; інші основні фонди. Класифікація основних фондів за вказаними ознаками є основою організації обліку та аналізу їх стану, порівняльної характеристики змін і структури складу [4, с. 66].

За приналежністю основні фонди підприємств водопостачання та водовідведення підрозділяють на власні та орендовані. Власні основні фонди закріплені за підприємством і відображають їх в його вартісному вираженні в першому поділі активу балансу. Орендовані основні фонди одержують на договірній основі від інших підприємств. Водночас оренда (лізинг) може бути оперативною і фінансовою. Під оперативною орендою (оперативним лізингом) розуміють господарську операцію, що передбачає передачу орендарю права користу-

вання основними фондами на термін їх повної амортизації, з обов'язковим поверненням таких основних фондів їх власнику після закінчення терміну дії лізингової (орендної) угоди. Основні фонди, що передані в оперативний лізинг, залишаються в складі основних фондів орендодавця. Фінансова оренда (фінансовий лізинг) — це господарська операція, що передбачає придбання орендодавцем за замовленням орендаря основних фондів з наступною їх передачею в користування орендарю на термін, що не перевищує терміну повної амортизації таких основних фондів з обов'язковою подальшою передачею права власності на такі основні фонди орендарю [4, с. 69].

Важливе значення для забезпечення раціонального відтворення основних фондів має вивчення їх структури. Структура основних фондів — це відношення кожного виду (групи) до їх загальної вартості, яка виражена у відсотках. На підприємствах водопостачання та водовідведення України структуру основних фондів у середньому характеризують таким співвідношенням: будівлі — 7%; споруди і передатні пристрої — 88%; машини та устаткування — 3%; транспортні засоби — 1%; інші основні фонди — 1%. За таким розкладом, переважну групу складають споруди і передатні пристрої. Це специфічна особливість основних фондів водопровідно-каналізаційного господарства, тому що найбільш дорогі технологічні споруди (насосні станції, трубопроводи, мережі, контактні освітлювачі, поля зрошення і фільтрації, очисні ставки, аерофільтри і біофільтри, метантенки та аеротенки, мулові площадки, відстійники усіх видів) виконують головну виробничу функцію — очищають і транспортують воду і стічну рідину.

Для організації правильної експлуатації основних фондів потрібний не тільки технічно документальний і натуральний, але і вартісний облік. У зв'язку з тривалим терміном служби вартісна оцінка основних фондів водопровідно-каналізаційного господарства має певну трудність. У зв'язку з цим, вартісну оцінку основних фондів проводять в трьох вимірниках: 1) за початковою вартістю, тобто в цінах на момент впровадження основних засобів в експлуатацію; 2) за відбудовною вартістю, тобто в цінах на момент переоцінки або індексації; 3) за залишковою вартістю, тобто за початковою або відбудовною вартістю за відрахуванням розміру фізичного зносу [4, с. 70]. У зв'язку з постійною зміною ринкових цін вартість основних фондів за об'єктами старого будівництва згодом стає непорівнянною з вартістю аналогічних об'єктів більш пізнього введення до експлуатації. З метою усунення цього перекручування, підприємства відповідно до рішень уряду систематично в період 1992—1996 рр. проводили переоцінку (індексацію) вартості своїх основних фондів. З 1997 р. право проводити індексацію вартості основних фондів передано самим підприємствам [4, с. 70].

Інакше кажучи, всі системи водопостачання та водовідведення складаються з активів, деякі з них — невидимі активи під землею, а деякі — надземні видимі активи. Активи, які складають систему водопостачання і водовідведення, як правило, з плином часу втрачають цінність через старіння та зношення. Це зношення систем безпосередньо впливає на якість послуг з водопостачання та во-

АКТИВИ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ, млн грн

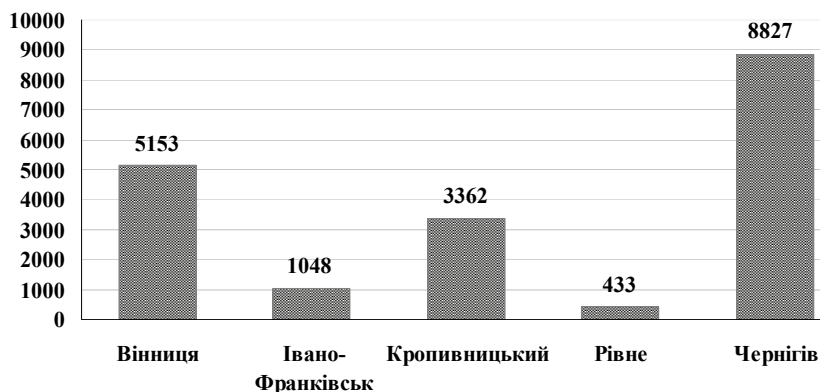

Рис. 1. Активи комунальних підприємств

Джерело: [5].

ДОХОДИ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ, млн грн

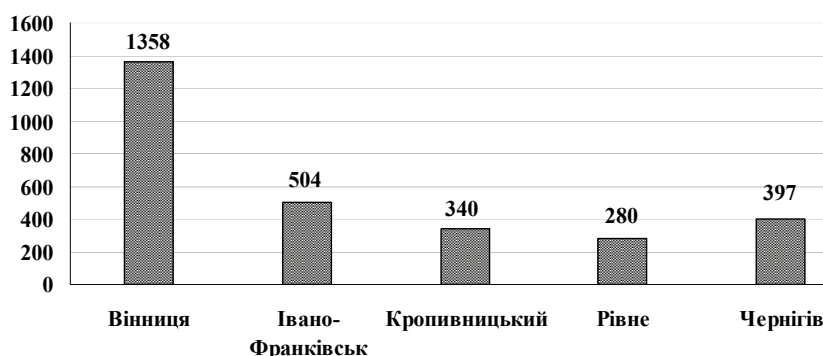

Рис. 2. Доходи комунальних підприємств

Джерело: [5].

довідведення. Витрати на експлуатацію та технічне обслуговування підприємств зростатимуть із збільшенням віку активів [16]. Таким чином, вартість і якість послуг з водопостачання та водовідведення безпосередньо залежить від стану активів підприємства водопостачання та водовідведення. А держава, відповідно, має регулювати співвідношення якості, вартості та стану активів підприємств водопостачання та водовідведення, стримуючи стрімкість зростання тарифів і не допускаючи руйнації підприємств.

Реалії сьогодення такі, що на більшості підприємств водопостачання та водовідведення за останні 20 років не проводилась інвентаризація активів (окрім основних активів у бухгалтерському обліку для амортизації), їх оцінка та оформлення технічної документації та ці активи. Відповідно, відсутність достовірної інформації на підприємствах водопостачання та водовідведення про те, які і в якому стані є труби, засувки, лічильники, колодязі, тощо, відсутність плану їх заміни та амортизації впливає на рівень втрат води під час транспортування до споживача в середньому 50—60% по Україні. А це, за розрахунками експертів, складає 1 мільйон 300 тисяч гривень на 100-тисячне місто. Відсутність капітальних інвестицій та недостатність операційних витрат через недоотримання коштів у тарифі на оновлення призвело до сьогодинського стану мереж. Як наслідок, експлуатація стає все дорожчою, а якість послуги — все гіршою [10].

За допомогою показників щодо вартості активів і доходів підприємств можна проаналізувати ефек-

тивність використання активів підприємством, тобто фінансову віддачу від вкладених коштів. Наприклад, експерти проаналізували ефективність управління комунальними підприємствами, що функціонують в обласних центрах, та розпоряджаються власністю громади протягом 2016—2017 років у п'яти обласних центрах України: Вінниці, Івано-Франківську, Кропивницькому, Рівному, Чернігові. У всіх цих містах сукупно функціонують 104 комунальні підприємства [5]. Кількість підприємств, що обслуговують інфраструктуру обласних центрів, корелюється з кількістю населення: для 372,6 тис. мешканців Вінниці створено 37 комунальних підприємств, в Івано-Франківську, який має найменшу кількість населення серед нашої вибірки — 227 тис. мешканців, функціонує 12 комунальних підприємств. У середньому на одне комунальне підприємство припадає близько 13 тис. населення. Ці підприємства разом генерують 450 млн грн збитків у рік. Вони покриваються з місцевого бюджету, значна частина якого складається з податків місцевих жителів [5].

Аналіз активів досліджуваних комунальних підприємств показав, що найбільше активів вартістю 8,8 млрд грн мають комунальні підприємства Чернігова (рис. 1). На 37 вінницьких комунальних підприємств припадає 5,1 млрд грн активів. Невелика порівняно сума активів Рівного пояснюється виведенням з балансів місцевих житлово-експлуатаційних управлінь будинків, що були зняті з обслуговування.

Таблиця 1. Джерела інвестицій підприємств водопостачання та водовідведення у 2018 р.

Джерела інвестицій	Обсяг інвестицій, млн грн	Структура інвестицій за їх джерелами, %
Амортизація	714,34	65,2
Виробничі інвестиції з прибутку	228,94	20,9
Невикористані кошти попередніх періодів	126,78	11,6
Інші залучені кошти	25,10	2,3
Усього за 44 інвестиційними програмами	1 095,16	100,0

Джерело: [9].

Стратегія фінансування	Витрати на весь термін служби
Рівень обслуговування	Критичні активи
Інвентаризація активів	

Рис. 3. Основні блоки для планування управління активами

Джерело: [16].

Самі по собі активи комунальних підприємств не є дуже цінною інформацією, адже відомо, що активи мають економічну цінність лише тоді, коли вони використовуються з метою отримання доходів. На рисунку 2 наведено дані щодо доходів досліджуваних комунальних підприємств.

Наведене дослідження показало, що активи комунальних підприємств використовуються дуже неефективно. Наприклад, у Чернігові 8,8 млрд грн активів залучено для отримання лише 397 млн грн доходів. Неефективність комунальних підприємств підтверджується показником оборотності активів, який оцінює скільки товарів і послуг продано за досліджуваний період на кожну гривню активів підприємства. Якщо у типового фондоміського виробничого підприємства цей показник зазвичай коливається навколо значення 0,8, а у торгівлі — 1 і більше, то у комунальних підприємств Чернігова сукупна оборотність становить 0,045, Вінниці — 0,21, Рівного — 0,64, Кропивницького та Івано-Франківська — 0,1 [5].

На нашу думку, ці дослідження в певній мірі відображають і стан управління активами підприємств водопостачання та водовідведення, тому слід зважати на їх результати. Результати наведеного дослідження підтверджують необхідність вирішення питання інвентаризації та оцінки активів, що використовується підприємствами водопостачання та водовідведення, та ефективності управління цими активами.

Управління активами безпосередньо впливає на процес формування тарифу підприємством. Доходи підприємства є основним джерелом інвестиційних програм підприємств, що покривають операційну діяльність та обслуговування системи. Структура планованих обсягів фінансування заходів інвестиційних програм підприємств водопостачання та водовідведення на 2018 рік за джерелами фінансування наведена в таблиці 1.

З наведених даних видно, що основним джерелом інвестицій, направлених на поліпшення технічного стану основних фондів підприємств водопостачання та водовідведення у 2018 році, як і впродовж попередніх років, була амортизація в обсягах, що передбачені структурами тарифів (65 % від загального обсягу інве-

сування). Також залучались кошти за рахунок прибутку, передбаченого у структурі тарифів водоканалів. Обсяг виробничих інвестицій з прибутку визначається в розмірах, що є необхідними для поступового відновлення мереж (покращення функціонування підприємств водопровідно-каналізаційного господарства), та з урахуванням потреб щодо виконання фінансових зобов'язань підприємств водопостачання та водовідведення перед міжнародними фінансовими організаціями. Головними цілями, на досягнення яких було спрямоване інвестування у 2018 році, були: зниження питомих витрат та втрат енергетичних та інших ресурсів; підвищення екологічної безпеки; підвищення якості послуг [9].

Документація підприємства щодо затвердження тарифу має враховувати всі потреби водопостачального підприємства та передбачати поточні заміни обладнання та комплектуючих, особливо таких, що зношуються регулярно. Наприклад, якщо підприємство замінює хлоратор кожні п'ять років, у тарифі мають бути закладені витрати на його заміну для того, щоб уникнути необхідності звертатися по державне або муніципальне фінансування для покриття таких витрат. Якщо підприємство започатковує управління активами та розробляє інвестиційну програму, розмір тарифу може зрости оскільки підприємство переходить зі стану "недофінансування" до "належного фінансування". Втім, тарифи, що базуються на розумних принципах управління активами можуть бути легко обгрунтовані регулятору, ЗМІ та споживачам. Управління активами додає прозорості цьому процесу та забезпечує розуміння того, на чому саме базується формування тарифів. Чим легше обгрунтувати тариф, тим більш висока вірогідність того, що він буде прийнятий регулятором, політиками та населенням. З іншого боку, якщо розрахований таким чином тариф є неприйнятним, план управління активами може бути використаний для того, щоб визначити які заходи можуть бути тимчасово відкладені з мінімальним впливом на рівень обслуговування. В свою чергу регулятор має здійснювати моніторинг підприємств сфери водопостачання та водовідведення для того, щоб переконатися, що діяльність підприємств відповідає прийнятним стандартам ефективності діяльності, підприємства виділяють достатній обсяг коштів на оновлення основних

фондів, як зазначено в документації з визначення тарифів [16].

Існує підхід до управління активами системи, який може допомогти підприємствам водопостачання та водовідведення в прийнятті більш ефективних рішень з управління цими активами, що зношуються. Використання засобів управління активами дозволяє підприємствам водопостачання та водовідведення знати: 1) стан активів і ризики, що пов'язані з ними; 2) які активи є пріоритетними для поновлення в короткостроковій і середньостроковій перспективі; 3) реалістичний рівень фінансування, яке необхідне для безперервного оновлення активів. Експерти визначають п'ять основних понять, необхідних для розробки програми з управління активами, і вони представлені на рисунку 3.

Водночас інвентаризація активів — база даних і геоінформаційна система (ГІС), яка може зберігати інформацію таким чином, що підприємство водопостачання та водовідведення розуміє, якими саме активами воно управляє, де вони знаходяться і в якому вони стані. Рівень обслуговування — кожне підприємство водопостачання та водовідведення має розуміти, на який рівень обслуговування мають очікувати споживачі і зацікавлені сторони, виходячи з його наявних активів. Критичні активи — для економічно ефективного використання обмежених основних фондів необхідно розуміти, які активи мають вирішальне значення; тобто, ймовірність та наслідки їх виходу з ладу матимуть критичні наслідки для здатності підприємства водопостачання та водовідведення надавати необхідний рівень сервісу для споживачів. Вирахування витрат на весь термін служби — при розгляді капітальних інвестицій важливо подивитися на варіанти ремонту, відновлення та заміни, а також проаналізувати обрані варіанти в перспективі усього терміну їх служби, від проектування/будівництва, експлуатації і до вибуття активів. Стратегія фінансування — всі підприємства водопостачання та водовідведення мають обмежені кошти і повинні зробити певний аналіз потенційного рівня доходу, який вони зможуть використовувати для фінансування інвестицій, які запропоновані в плані управління активами. Таким чином, план управління активами буде реалістичним, на відміну від перерахування всіх необхідних інвестицій в умовах необмежених коштів [16].

Запровадження системи управління активами на підприємствах водопостачання та водовідведення, матиме ряд внутрішніх та зовнішніх переваг. Серед внутрішніх переваг підприємства зазначають: 1) кращі оперативні рішення; 2) кращу здатність планувати і оплачувати майбутні ремонти і заміни; 3) підвищення рівня інформованості щодо місцезнаходження активів; 4) краще розуміння того, які активи мають вирішальне значення для підприємства і які ні; 5) більш ефективну роботу; 6) поліпшений зв'язок із споживачами; 7) тариф на основі якісної оперативної інформації про реальну вартість підтримки і поновлення активів; 8) підвищення ефективності подання тарифів до національного регулятора та громади; 9) визначення проектів капітального ремонту, які відповідають дійсним потребам підприємства, отже є більш привабливими для потенційних інвесторів. Аналіз, пов'язаний з управлінням активами, представлений в плані управління активами підприємства, в

свою чергу, використовується для складання інвестиційного плану капітального ремонту і формування тарифів на необхідному рівні обслуговування [16].

До зовнішніх переваг можна віднести покращення механізму державного регулювання у сфері водопостачання та водовідведення. Регулятору простіше та ефективніше перевіряти документацію підприємств водопостачання та водовідведення, складену відповідно до встановлених стандартів управління активами. В такому разі, на державному рівні мають бути затверджені стандарти управління активами, обов'язковість виконання яких має визначатись законом. За основу можна взяти міжнародні стандарти по управлінню активами ISO серії 55000, спрямовані на поліпшення фінансових результатів, оптимізацію прийняття інвестиційних рішень, керованість ризиків, стійкість розвитку, поліпшення ефективності діяльності організацій. В основу розробки стандартів була покладена Технічна специфікація PAS 55 по оптимальному управлінню фізичними активами, а також кращі практики з управління активами. Серія включає в себе три стандарти, що визначають основи, термінологію, вимоги та рекомендації з управління активами: ISO 55000:2014 Управління активами. Основні положення, принципи і термінологія; ISO 55001:2014 Управління активами. Системи управління. Вимоги; ISO 55002:2014 Управління активами. Системи управління. Керівництво по застосуванню ISO 55001 [1].

Ці стандарти давно використовуються в розвинутих країнах в компаніях, які експлуатують інфраструктурні об'єкти і критичні для бізнесу активи. В основному це стосується фізичних активів (технологічних систем і устаткування, споруд) від працездатності яких залежить досягнення цілей компанії. Стандарти дозволяють вибудувати процеси управління (менеджменту) більш правильним чином і інтегрувати їх в загальну схему корпоративного управління компанією. Стандарт ISO 55001 призначений для будь-якої організації (компанії), що має активи і зацікавленої в реалізації цінності цих активів, тобто в управлінні ними (на всіх етапах їх життєвого циклу — від проектування, придбання, будівництва і введення в експлуатацію до використання, обслуговування, модернізації і / або утилізації).

Вигоди від впровадження системи управління активами включають: 1) поліпшення фінансових показників: окупність інвестицій зі збереженням цінності активів і без втрати реалізації короткострокових і довгострокових цілей організації; 2) прийняття інвестиційних рішень щодо активів на основі об'єктивної інформації: дозволяє організації поліпшити свої інвестиційні рішення і досягти ефективного балансу витрат, ризиків, можливостей і продуктивності; 3) керований ризик: скорочення фінансових втрат, поліпшення здоров'я і безпеки, сприятливий вплив на репутацію, а також мінімізація соціального та екологічного впливу, що дозволяють забезпечити зниження фінансових зобов'язань (страхові премії, пені та штрафи); 4) поліпшення послуг і продуктивності: гарантує, що ефективність використання активів може привести до поліпшення якості послуг і / або продукції, які відповідають або перевищують очікування клієнтів і зацікавлених сторін; 5) демонстрація відповідності: відкрите відповідність юридичним, законодавчим та нормативним вимогам разом з проходжен-

ням стандартам менеджменту, політикам і процесам управління активами забезпечують демонстрацію відповідності; 6) поліпшення репутації: шляхом підвищення задоволеності споживачів, поінформованості та довіри зацікавлених сторін; 7) поліпшення стійкості організації: ефективно керовані короткострокові і довгострокові наслідки, витрати і продуктивність покращують стійкість функціонування організації; 8) поліпшення ефективності та результативності: аналіз і поліпшення процесів, процедур і результативності використання активів підвищують ефективність і результативність, дозволяють досягти цілей організації [1].

Продовжуючи тему про міжнародні стандарти управління якістю, слід зазначити, що в розвинутих країнах, в сфері водопостачання та водовідведення прийнято більше 500 стандартів безпеки та стабільності, якості та вимірювань [2]. Три базових стандарти щодо діяльності з водопостачання та водовідведення допомагають операторам водопостачання та водовідведення досягти рівня якості, який найкращим чином відповідає очікуванням споживачів і принципам сталого розвитку: ISO 24510, ISO 24511, ISO 24512 [3]. Однак в Україні ці стандарти не є обов'язковими для підприємств, і можуть впроваджуватися підприємствами за власним бажанням. Оскільки сфера управління якістю згідно із Законом України "Про технічні регламенти та оцінку відповідності" належить до законодавчо нерегульованої сфери, в ній здійснюється добровільна оцінка відповідності (тобто на добровільних засадах, у будь-яких формах, включаючи випробування, декларування відповідності, сертифікацію та інспектування, та на відповідність будь-яким заявленим вимогам).

На наше переконання, добровільне (необов'язкове) впровадження стандартів управління якістю та управління активами підприємствами не надає належного результату. Управління активами повинне починатися з верхівки, іншими словами, якщо підприємство водопостачання та водовідведення планує впроваджувати управління активами як головний принцип роботи, то органи державної влади повинні ініціювати і вести цей процес, тоді він не буде сприйматися серйозно. Крім того, потрібна зміна ділової культури. Грамотне управління активами вимагає співпраці та прозорості між різними відомствами — має бути вільний потік інформації та обмін нею [16].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Управління активами підприємства водопостачання та водовідведення є системою принципів і методів розробки й реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням активів, їх ефективним використанням в операційній діяльності підприємства й організацією їх обороту. Якість і вартість послуг з водопостачання та водовідведення безпосередньо залежить від стану управління активами підприємства — виробника послуг. Держава має регулювати якість, вартість послуг з водопостачання та водовідведення та технічний стан підприємств водопостачання та водовідведення. Для цього на державному рівні мають бути прийняті стандарти якості управління та ефективності діяльності підприємств водопостачання та водовідведення, а регулятор має моніторити діяльність підприємств на

відповідність цим прийнятним стандартам, а також контролювати достатній обсяг коштів на оновлення основних фондів підприємств в рамках тарифу. В свою чергу, підприємства водопостачання та водовідведення будуть зобов'язані організовувати свою діяльність відповідно до встановлених стандартів якості, обслуговування, управління та витрачатимуть певну частину доходу від тарифів на підтримання бази активів. За основу на державному рівні пропонується впровадити стандарти по управлінню активами ISO серії 55000.

Література:

1. ISO 55000:2014 Preview Asset management — Overview, principles and terminology. URL: <https://www.iso.org/search.html?q=ISO%2055000> (дата звернення: 01.07.2019).
2. Maria Lazarte. (2015). #WaterIs... standards! URL: <https://www.iso.org/ru/contents/news/2015/03/Ref1945.html> (дата звернення: 01.07.2019).
3. New ISO standards to improve quality of water services to consumers (2008). URL: <https://www.iso.org/ru/contents/news/2008/01/Ref1100.html> (дата звернення: 01.07.2019).
4. Агаджанов Г.К. Економіка водопровідно-каналізаційних підприємств: навч. посіб. — 2-е вид., перероб. та доп. — Х.: ХНАМГ, 2010. — 392 с.
5. Багацька К. Центр "Ейдос". Ефективність комунальних підприємств (дослідження), 2018. URL: <https://eidos.org.ua/novyny/efektyvnist-komunalnyh-pidpryemstv-doslidzhennya/> (дата звернення: 01.07.2019).
6. Батракова Т.І. Управління ефективністю діяльності підприємства — запорука його успішного функціонування // Економічний аналіз. 2015 рік. Том 19. № 2. — С. 13—19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2015_19%282%29__4 (дата звернення: 01.07.2019).
7. Григораш О.В., Плакида С.І. Роль і місце економічної діагностики в підвищенні ефективності управління діяльністю підприємства // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. — 2011. — Т. 2. — С. 37—41. URL: <http://ea.donntu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20876/1/%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3-%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%88%20%D0%9E-%D0%92.%2C%20%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D0%B4%D0%B0%20%D0%A1.%D0%86..pdf> (дата звернення: 01.07.2019).
8. Забаштанська Т.В. Концептуальні підходи до оцінки ефективності функціонування комунального сектора економіки // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1: Економіка. — 2013. — Вип. 3. — С. 24—29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2013_3_5 (дата звернення: 01.07.2019).
9. Звіт про результати діяльності НКРЕКП у 2018 р. База даних "Офіційний сайт НКРЕКП". URL: <http://www.nerc.gov.ua/?id=39678> (дата звернення: 01.07.2019).
10. Кунь Е. Миссия выполняема: как модернизировать украинские города, 2018. URL: [119](https://www.prav-

</div>
<div data-bbox=)

da.com.ua/rus/columns/2018/05/30/7181721/ (дата звернення: 01.07.2019).

11. Лаврененко В.В., Аниськіна І.В. Сутність та складові клієнт-орієнтованого управління підприємством // Інвестиції: практика та досвід № 12. — 2013. — С. 58—61. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2013/16.pdf. (дата звернення: 01.07.2019).

12. Олександренко І.В. Методичні підходи до діагностики оборотних активів підприємства // Бізнес Інформ. — 2014. — № 2. — С. 277—283. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_2_50_5/ (дата звернення: 01.07.2019).

13. Оспіщев В.І. Фінанси: Курс для фінансистів: навчальний посібник. — К., 2008. — 567 с. URL: https://pidruchniki.com/10310208/finansy/osnovi_upravlinnya_aktivami_pidpriyemstva_strukturoyu (дата звернення: 01.07.2019).

14. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: підручник. — К.: КНЕУ, 2005. — 627 с. URL: https://www.studmed.ru/poddyerogn-am-fnansoviy-menedzhment_e68bd63.html (дата звернення: 01.07.2019).

15. Стратегії розвитку комунального сектору міського господарства / Під науковим керівництвом і редакцією ден., професора Кучеренка В.Р і к. е. н., доцента Дзезика С.С. — Одеса, 2009. — 154 с.

16. Тім Вестмореленд GFA Consulting Group від імені GLZ. Практичний посібник із започаткування системи управління активами водоканалу, 2016. URL: <https://ims-ukraine.org/sites/default/files/pdf.pdf> (дата звернення: 01.07.2019).

17. Філіпова О.С. Сутнісна характеристика ефективності підприємств житлово-комунального господарства // Економіка і управління. — 2012. — № 1. — С. 129—135. URL: http://kafmen.ru/library/compilations_vak/eiu/2012/1/p_129_-135.pdf (дата звернення: 01.07.2019).

References:

1. ISO (2014), "ISO 55000:2014 Preview Asset management — Overview, principles and terminology", available at: <https://www.iso.org/search.html?q=ISO%2055000> (Accessed 25 July 2019).

2. Lazarte, M. (2015), "#Water Is... standards!", available at: <https://www.iso.org/ru/contents/news/2015/03/Ref1945.html> (Accessed 25 July 2019).

3. ISO (2008), "New ISO standards to improve quality of water services to consumers", available at: <https://www.iso.org/ru/contents/news/2008/01/Ref1100.html> (Accessed 25 July 2019).

4. Ahadzhanov, H.K. (2010), Ekonomika vodoprovodno-kanalizatsijnykh pidpriyemstv [Economy of water supply and sewage enterprises], KhNAMH, Kharkiv, Ukraine.

5. Bahats'ka, K. (2018), ""Eidos" Center. Utility efficiency (research)", available at: <https://eidos.org.ua/novyny/efektyvnist-komunalnyh-pidpriyemstv-doslidzhennya/> (Accessed 25 July 2019).

6. Batrakova T.I. (2015), "Performance management of the enterprise is the key to its successful functioning", Ekonomichnyj analiz, vol. 19, no. 2, pp. 13—19, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2015_19%282%-29_4 (Accessed 25 July 2019).

7. Hryhorash, O.V. and Plakyda, S.I. (2011), "The role and place of economic diagnostics in improving the efficiency of enterprise activity management", Aktual'ni problemy ekonomichnoho i sotsial'noho rozvytku rehionu: zbirnyk materialiv vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii [Topical Issues of Economic and Social Development of the Region: Collection of Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference], vol. 2, pp. 37–41, available at: <http://ea.donntu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20876/1/%D0%93%D1%80-%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%88%20%D0%9E.%D0%92.%2C%20%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D0%B4%D0%B0%20%D0%A1.%D0%86..pdf> (Accessed 25 July 2019).

8. Zabashtans'ka, T.V. (2013), Naukovyj visnyk Chernihivs'koho derzhavnoho instytutu ekonomiky i upravlinnia. Seriya 1: Ekonomika, vol. 3, pp. 24–29, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2013_3_5 (Accessed 25 July 2019).

9. The National Commission for state regulation in the energy and utilities (NKREKP) (2019), "Report on the results of NKREKP 2018", available at: <http://www.nerc.gov.ua/?id=39678> (Accessed 25 July 2019).

10. Kun', E. (2018), "Mission feasible: how to modernize Ukrainian cities", available at: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2018/05/30/7181721/> (Accessed 25 July 2019).

11. Lavrenenko, V.V. and Anis'kina, I.V. (2013), "The essence and components of customer-oriented enterprise management", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 12, pp. 58—61, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2013/16.pdf (Accessed 25 July 2019).

12. Oleksandrenko, I.V. (2014), "Methodical approaches to diagnostics of current assets of the enterprise", Biznes Inform, vol. 2, pp. 277—283, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_2_50_5/ (Accessed 25 July 2019).

13. Ospischev, V.I. (2008), Finansy: Kurs dlia finansystiv [Finance: A course for financiers], Kyiv, Ukraine, available at: https://pidruchniki.com/10310208/finansy/osnovi_upravlinnya_aktivami_pidpriyemstva_strukturoyu (Accessed 25 July 2019).

14. Poddier'ohin, A.M. (2005), Finansoviy menedzhment [Financial management], KNEU, Kyiv, Ukraine, available at: https://www.studmed.ru/poddyerogn-am-fnansoviy-menedzhment_e68bd63.html (Accessed 25 July 2019).

15. Kucherenko, V.R and Dzezyk, S.S. (2009), Stratehii rozvytku komunal'noho sektoru mis'koho hospodarstva [Strategies for development of the municipal sector of urban economy], Odessa, Ukraine.

16. Vestmorelend, T. (2016), "A practical guide to starting a water supply asset management system", GFA Consulting Group, available at: <https://ims-ukraine.org/sites/default/files/pdf.pdf> (Accessed 25 July 2019).

17. Filipova, O.S. (2012), "Essential characteristics of efficiency of housing and communal services enterprises", Ekonomika i upravlinnia, vol. 1, pp. 129—135, available at: http://kafmen.ru/library/compilations_vak/eiu/2012/1/p_129_-135.pdf (Accessed 25 July 2019).

Стаття надійшла до редакції 31.07.2019 р.